

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕПРЕТАЦІЯ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

У статті проаналізовано здобутки з лінгвоукраїністики, що втілили особливості словникового впорядкування фемінітивної лексики, відзначено спробу укладання спеціального історичного словника найменувань жінок. Увагу спрямовано на те, щоб зняти різнобічність у визначенні статусу фемінітивів як самостійних лексем, довести необхідність тлумачення їх як окремих реєстрових одиниць, розглянути словотвірну похідність фемінітивів та відбиття її в словнику, умотивувати зумовленість стилістичного статусу найменувань жінок мовними й позамовними історичними змінами.

Ключові слова: фемінітив, словник найменувань жінок, словотвірний підхід, стилістичний вияв.

Brus M. Lexicographic Interpretation of Femininities in Modern Ukrainian Literary Language. *Dynamic processes in the field of creation and using of femininities at the present stage encourage the development of common principles and approaches to their lexicographic interpretation, which is reflected in many collective and individual works, but reflects different understandings and interpretations of females in linguistics.*

The purpose of the article is to consider the latest achievements in the field of lexicography of Ukrainian language femininities, to clarify issues of their lexical, word-forming, grammatical, stylistic interpretation, essential for establishing generally accepted rules and principles of normalization and codification of these nominative units in modern linguistics.

The task is to substantiate the need to improve the practice of unification and standardization of femininities, to develop common criteria for their reflection in general and special explanatory dictionaries; to characterize the principles of lexical, word-forming, grammatical, stylistic analysis of these units, based on the theoretical foundations of the relevant linguistic sciences and necessary for the lexicographic field.

The article analyzes the achievements in linguo-Ukrainian studies, which embodied the peculiarities of the vocabulary of feminine vocabulary, and noted the attempt to compile a special historical dictionary of women's names. Attention is focused on removing the diversity in determining the status of femininities as independent tokens, rather than word forms; prove the need to interpret them as separate register units in the sources; consider the word-forming derivative and synonymy of femininities and its reflection in the dictionary material; to motivate the conditionality of the stylistic status of women's names by linguistic and extralinguistic historical changes.

Lexicographic representation of femininities is a complex approach to the development of uniform standards of their lexical, word-forming, grammatical, spelling, stylistic description, which should be based on the theoretical principles of modern Ukrainian linguistic science. Active processes of enrichment and reformation of feminine vocabulary cause functional changes in it, which require a balanced scientific characterization of stylistic features of nouns with the meaning of the female person.

Key words: *feminine subsystem, lexicographic analysis, lexical aspect, word-forming approach, grammatical assessment, stylistic expression.*

Вступ

Сучасна практика лексикографування фемінітивів репрезентована академічними виданнями з лінгвоукраїністики. Її сформували впродовж XX ст. і відобразили в першому найповнішому одинадцятитомному тлумачному словнику української мови. До XX ст. джерела подавали назви жінок переважно як самостійні реєстрові слова з відповідним тлумаченням або й контекстуальним вираженням, зокрема «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.» (1994–2017 pp.), «Словник української мови» П. Білецького-Носенка (1966 р.), «Малорусько-німецький словник» у 2 т., укладений Є. Желехівським та С. Недільським (1886 р.), «Словник української мови» в 4 т., упорядкований Б. Грінченком (1907–1909 pp.). У кожній праці втілювали специфіку фемінітивів певної епохи, зумовлену соціалізацією жінки у відповідний період та особливостями функціонування української літературної мови. Унаслідок органічного входження живих народних елементів у систему старої літературної мови відбувалося руйнування її структури, занепадання давніх книжних ознак. Під впливом таких процесів у словники вводили щораз більше загальних назв осіб жіночої статі як результатів впливу народно-розмовної стихії. Однак у XX ст. для опису фемінітивної лексики не використано традицій давньої української лексикографії, а встановлено нові правила, за якими дотепер назви жінок мають статус не самостійної реєстрової одиниці, а вторинної, значення якої потрактовано здебільшого через значення відповідника чоловічого роду. Сьогодні активний потік фемінітивів-новотворів актуалізує проблему вияву чи виправлення шляхів їхнього лексикографічного аналізу. На внормування і кодифікування назв жінок спрямована увага небагатьох мовознавців (Т. Космеди, Я. Пузиренко, А. Таран та ін.).

Усе ж ця ділянка української лексикографії потребує не одноосібного вкладу, а спільної та посиленої праці багатьох комісій (правописної, стилістичної та ін.) для уніфікування фемінітивної лексики та належного представлення її в академічній науці.

Мета статті – відобразити досвід лексикографування фемінітивів у лінгвоукраїністиці з оцінкою його давніх і теперішніх напрацювань, визначити пріоритетні напрями в сучасному нормуванні та кодифікуванні номінацій зі значенням особи жіночої статі. Завдання статті: 1) надати лексикографічному аспекту в дослідженні фемінітивів пріоритетного значення і нового звучання; 2) засвідчити спробу підготовки комплексного видання з української лексикографії – історичного словника фемінітивів; 3) схарактеризувати низку питань, порушених у теорії і практиці стандартизації найменувань жінок, акцентувати увагу на засадничих положеннях лексичного, словотвірного, граматичного, стилістичного аналізу номінативних одиниць зі значенням жіночості.

Методи дослідження

Статтю побудовано на основі власної методології вивчення фемінітивів української літературної мови. У ній застосовано загальні й спеціальні методи дослідження. Основою теоретичного аналізу стали методи індукції та дедукції. Перший уможливив окреслення лексичних, словотвірних, граматичних, стилістичних ознак, важливих у галузі лексикографування фемінітивів, у також узагальнення результатів роботи. Другий забезпечив розкриття проблеми лексикографічного інтерпретування назв жінок, означення певних наукових засад, норм і правил подання їх у словниках. Описовий метод утілено в поясненні практики лексикографування фемінітивів, успадкованої з минулих періодів і чинної зараз, у розробленні основних принципів та способів представлення їхніх лінгвальних характеристик у словникових статтях, для виведення загальних висновків щодо актуальності й необхідності вдосконалити та встановити єдині стійкі правила лексикографічної ідентифікації загальних назв осіб жіночої статі.

Виклад основного матеріалу

Формування лексикону сучасної української мови, значне оновлення та збагачення його є відображенням результатів багатьох світових процесів (глобалізації, інтернаціоналізації, неологізації, комп'ютеризації, технологізації) та власних державотворчих змін

(демократизації, націоналізації, інтелектуалізації, дерадянзації). У всіх стилях і сферах простежується об'ємний і швидкий потік новотворів через широкий інформаційний простір до загальнолітературної мови, який не піддається одразу беззаперечній кваліфікації за функційними та стилістичними ознаками, а набуває відповідного нормативного чи узувального статусу впродовж тривалого використання – протягом кількох років або навіть десятиріч. Під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх мовних чинників новій лексиці потрібно пройти довгий шлях до стандартизування й кодифікування та з певною настановою увійти до загального чи пасивного вжитку. Однак це не стосується лексичної системи української мови загалом, що складалася сторіччями й становила вже окрему ділянку в писемній українській літературній мові давньоукраїнського періоду (Брус, 2015: 83–109), а станом на сьогодні є усталеною, розвинутою і складною структурою. Так само й фемінітивна підсистема української мови має давню історію, стабільний характер, чітку ієрархію, не зруйновані й не розхитані відношення між її структурними одиницями. Сьогодні йдеться про сформовану та зорганізовану фемінітивну підсистему української мови, що набула високого розвитку завдяки спільнослов'янським та самобутнім лінгвальним процесам, міжмовним контактам і міждержавним впливам.

У лексикографічному вияві спробою діяхронно-синхронної презентації назв жінок став історичний словник як друга частина й джерельний матеріал монографічного дослідження «Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування» (Брус, 2019, ч. 2). Цей тлумачно-перекладний словник, що охопив переважно загальні назви осіб жіночої статі від XI до XXI ст. Його побудовано на наукових засадах і традиціях укладання історичних словників, конкретно на основі виробленої практики впорядкування лексикографічних праць ученими відділу української мови в Інституті українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (м. Львів) і зокрема за принципами укладання «Словника староукраїнської мови XIV – XV ст.» (1977–1978 рр.) та «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.» (1994–2017 рр.).

У словнику фемінітивів утілено специфіку становлення та формування лінгвальної категорії жіночості на українському ґрунті, хронологічні межі опису фемінітивів, джерельну базу дослідження. Цей

словник відбив мовні ознаки різних часових зрізів, особливості написання фемінітивів з урахуванням давніх орфографічних систем, а також норм сучасної української літературної мови. Він забезпечує системне вивчення історичного минулого фемінітивів, а також подає правила нормування і використання їх на сучасному етапі. Словник має перспективний характер, тому в ньому, як і в інших історичних словниках, мінімалізовано використання стилістичних ремарок, що вжиті в ньому за необхідності позначення застарілої, діалектної, жаргонної, розмовної, стилістично забарвленої лексики (пестливої, зневажливої тощо).

Для лексикографічної інтерпретації фемінітивів актуальним є питання щодо встановлення і закріплення їхнього статусу як самостійних номінативних одиниць, що сьогодні розв'язано, хоч у ХХ ст. справді було неоднозначним (Брус, 2001: 10–23). В оцінці статусу назв жінок практично немає зараз розбіжностей і суперечностей: це не форми слова, а самостійні лексичні одиниці, що мають власну семантичну й словотвірну структуру, відмінну від твірних слів. Підтвердженням цього є загальні й спеціальні, історичні та сучасні наукові праці з лінгвоукраїністики, у яких схарактеризовано способи творення фемінітивів, їхні словотворчі засоби, словотворчу базу, словотвірну семантику та ін. (Синявський, 2018: 119–134; Булаховський, 1951: 348–354; Ковалик, 1962: 3–34; Фекета, 1968; Вихованець, 2017: 137–144). Статус іменників зі значенням особи жіночої статі дає їм право отримати в словнику місце окремого реєстрового слова, за винятком хіба що неповних субстантиватів, які виражають okazіonalно чи контекстуально фемінітивне значення.

Фіксація потійних утворень та їх пояснення викликали часто різні труднощі, але ці слова завжди більшою чи меншою мірою відображалися в усіх тлумачних словниках – історичних та сучасних. Назви жінок подавали як самостійні реєстрові слова, рідко пояснюючи їхнє значення, а частіше відсилаючи до значення твірного слова. До того ж, словники охоплювали лексику не моменту їхнього укладання, а ту, що існувала впродовж якогось тривалого часу до них, за який слова могли змювати свій статус, переходити з розряду пасивних до активних або навпаки, з'являтися в мовленні чи виходити з ужитку загалом. І прослідкувати життя кожної номінативної одиниці досить важко, поки вона не стане узувальним чи нормативним явищем. Складність

порушеного питання полягає не у введенні чи невведенні до словника, а в об'єктивній і правильній стилістичній інтерпретації фемінітивів, незважаючи на період їхнього формування чи функціонування.

На сьогоднішній день іменники зі значенням особи жіночої статі вже стали фактом загальноновживаної мови, вони утворюються і використовуються тепер, як і впродовж ХХ ст. Це явище відобразив зокрема «Словник української мови» у 20 т., укладачі якого розуміють незворотність цього процесу й, напевно, свідомо не подають ремарок до загальновідомих фемінітивів (*обмірниця, обмовниця, обмотувальниця, обмовниця, обожнювачка* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 15, 18, 21, 29, 34)), відображаючи й словотвірну синонімію слів, належних до різних словотвірних типів (*обраниця* та *обранка* (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 60)), а також стилістичні ознаки рідковживаної лексики (*обожателька*, зах.; *образниця*, розм.; *обрубниця*, спец.; *обрусителька*, заст.; *обскурантка*, книжн. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 33, 57, 75, 76, 93)). Тому не принципово вводити до словника кожен вимовлений чи зафіксований лексему, достатньо в ньому відобразити словотвірний тип чи словотвірну модель, за якими можуть формуватися нові слова, а важливіше встановити функційні та стилістичні ознаки фемінітивів. Через це фемінітиви-новотвори, що виникли на сучасному етапі чи відновилися завдяки реабілітації джерел, мають адаптуватися і стабілізуватися в усному та писемному мовленні, щоб дати їм чітку й виважену стилістичну оцінку.

Від правильного розуміння статусу назв жінок як самостійних лексичних одиниць, а не форм слова, від усвідомлення того, що в словнику фемінітиви репрезентують словотвірні типи й словотвірні моделі, а не самовільно чи довільно сконструйовані одиниці, а також від того, що фемінітиви, які функціонували впродовж ХХ ст. (уведені чи невведені до тодішніх видань), співвідносні зі стилістично нейтральними назвами чоловічого роду, є складниками загальноновживаної, а не стилістично забарвленої лексики, залежить і правильне трактування словотвірної похідності іменників зі значенням особи жіночої статі. Якщо ж питання словотвірної мотивації фемінітивів стане актуальним і принциповим у сучасній лексикографії, то в ньому не має бути суперечностей і неоднозначностей, адже лінгвальний статус назв жінок та їхня словотвірна похідність – це з'ясовані факти. Фемінітиви є переважно відмаскулінативними утвореннями (*обтиральник* – *обтиральниця*),

у меншій кількості – відфемінітивними (*мати* – *матуся* – *матусенька*) і ще менше – віддієслівними (*покрити* – *покритка*) та відприкметниковими (*білява* – *білявка*). А таких понять, як подвійна чи паралельна деривація, що могли стосуватися історичного розвитку, немає в сучасному словотворенні фемінітивів, що засвідчують академічні та найновіші праці, на засадах яких може вироблятися і практика лексикографічної інтерпретації (Жовтобрюх, 1979; Брус, 2019: 1).

Багатство словотвірної системи української мови уможливорює творення різних спільнокоренових фемінітивів, що перебувають у певних семантичних відношеннях. Деривати, що виражають одне й те саме значення, але сформовані за допомогою різних словотворчих засобів та від різних за структурою маскулінативів, – це словотвірні синоніми (*оброблювачка* від *оброблювач* і *обробниця* від *обробник*; *обчислювальниця* від *обчислювальник* і *обчислювачка* від *обчислювач* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 71, 73, 139)). Різні словотворчі засоби, приєднані до однієї основи, є показниками окремих словотвірних одиниць, а не однакових за семантикою та структурою слів. У зв'язку із цим зазначені вище назви жінок не можуть бути потрактовані як варіанти слова.

Варіантність фемінітивів – це історичне явище (Брус, 2001: 152–164). У минулому через нестабільність літературних норм, існування різних правописних систем, взаємодію книжної і народнорозмовної мови засвідчено переважно їхню фонетико-орфографічну варіантність (*княгиню*, *княгыню*; *чрѣници*, *черници*; *дѣщерѣ*, *дщерѣ*, *дѣщерѣ* (ГВЛ, 2002: 78, 79, 100, 105, 127, 143)); *матерѣ*, *матерѣ*; *мачуха*, *мачеха*, *мачуха*; *мироносиця*, *мироносица* (СУМ, 2017, 17: 71, 84, 193)), яка поступово зникла. Вона збереглася частково в діалектному мовленні (*газдиня*, *газдиня*; *господині*, *господиня*; *жінка*, *жонка*, *жунка*; *одиначка*, *єдиначка*, *їдиначка* та ін.), а в літературній мові відображена лише фонетична варіантність із чергування звуків *у-в* на початку слова (*утихомирювачка* – *втихомирювачка*, *учителька* – *вчителька*).

Слід зауважити, що помітна словотвірна синонімія найменувань жінок на сучасному етапі – це наслідок активізації питомих словотворчих засобів у деривації фемінітивів, а також тенденції до формування їх за допомогою універсального суфікса *-к(а)*. З давньоукраїнського періоду поступово зростала його продуктивність і стала найвищою в сучасній українській мові порівняно з іншими словотворчими

засобами. А сьогодні за допомогою нього утворюються фемінітиви як синоніми до наявних слів (*оглядачка* від *оглядач* до *обгядальниця* від *оглядальник* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 161, 163)) й нові деривати (*острів'янка*, *оформлювачка*, *офортистка* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 539, 595, 596)), що мають переважно загальноновживаний характер. Інші словотворчі засоби менш продуктивні в словотворенні фемінітивів (*оцінниця*, *очевидиця*, *очільниця* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 615, 619, 626)) або активізовані в деривації тих іменників, що раніше не утворювалися від назв чоловіків (*отоларингологиня*, *отоневрологиня*, *офтальмологиня*, *офтальмохірургиня*). Проте вказані назви жінок за діяльністю із суфіксом *-ин(я)* до найновішого лексикографічного джерела не ввійшли (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 571, 597), хоч можуть використовуватися в розмовному мовленні, а в майбутньому стати фактом і загальноновживаної лексики.

У сучасному тлумачному словнику української мови не відображено протяжних чи розлогих синонімічних рядів фемінітивів. Вони можуть розглядатися як потенційні синонімічні одиниці або спеціально ілюструватися для засвідчення можливих словотвірних типів чи словотвірних моделей на сучасному етапі (*науковець* – *науковиця*, *науковка*; *редактор* – *редакторка*, *редактриса* та ін.). У деривації фемінітивів немає надлишковості, варіантності, паралельності, розлогості. Основним є принцип творення стилістично нейтральних фемінітивів за допомогою суфікса *-к(а)*, рідко за допомогою інших формантів (*-иц(я)*, *-ниц(я)*, *-ин(я)* *-ес(а)*), що уможливають формування стилістично нейтральних слів. Якщо виникли або існували вже загальноновживані фемінітиви з відповідними суфіксами (напр., *директорка*, *інженерка*, *кореспондентка*, *організаторка* чи *науковиця*, *очільниця*, *речниця*), то не потрібно вводити їх у протяжні синонімічні ряди, компоненти яких будуть нерівнозначні. У синонімічних рядах стилістично нейтральний характер мають фемінітиви із суфіксом *-к(а)* (*лікарка*, *лікариця*, *лікариня*, *лікариса*), а інші слова переважно стилістично забарвлені. І лексикографія не має відображати різні спроби синонімізації фемінітивів, до яких часто вдаються сучасні дослідники цього явища, оскільки воно є проявом надмірного захоплення фемінітивами та непрофесійного їх потрактування.

Укладачі академічного видання – «Словника української мови» в 11 т. (1970–1980 рр.) чи «Словника української мови» у 20 т.

(2010–2020 рр.) – репрезентували фемінітиви відповідно до настанов і тенденцій тієї епохи, на яку припало їхнє впорядкування, тобто намагалися об'єктивно відобразити тодішній чи теперішній стан і статус фемінітивів. Якщо назви жінок у «Словнику української мови» в 11 т. не мали ніякої ремарки чи мали позначку *розм.* або іншу, то до тепер вони могли змінити свої функційні та стилістичні ознаки. Тому закономірним фактом є фіксація у «Словнику української мови» в 20 т. загальноновживаних фемінітивів (давніх і нових) без стилістичних ремарок, особливо назв жінок за діяльністю, адже такі фемінітиви належать сьогодні до активної лексики, навіть найновіші утворення (*магнатка, макетниця, максималістка, мандоліністка, манікюрниця, маніфестантка, марафонка, математичка, медалістка, медієвістка, меценатка, мітигнувальниця* та ін. (СУМ 20, 2020 (Т. 8): 367, 396, 407, 447, 454, 458, 462, 514, 662, 571, 666, 817)). Звичайно, крім стилістично нейтральних, існує значна кількість стилістично забарвлених назв жінок, що належать до розмовної, спеціальної, застарілої, книжної чи іншої лексики та потребують відповідного позначення в словнику. Але й цю проблему укладачі кожного словника намагалися більшою чи меншою мірою розв'язати.

Правильної стилістичної оцінки потребують усі фемінітиви: як загально-, так і рідковживані. Зрозуміло, не потребують стилістичної позначки назви жінок активного вжитку, до яких некоректно чи помилково подана ремарка (*розм.* та ін.) може бути легко усунена, навіть словотвірні синоніми на зразок *венеціанка, венеційка; молочниця, молочарка*. А назви жінок пасивного лексикону потребують точнішої ідентифікації (*розм., заст., книжн., діал., спец.* тощо), щоб не викликати сумнівів і заперечень, але й за умов об'єктивного аналізу не завжди чітко можна встановити стилістичний статус слова. Щоб розмежувати фемінітиви за стилістичними ознаками, слід урахувати їхню історію виникнення чи запозичення, напр.: іменники на *-ш(а), -чиц(я), -щиц(я)* – росіізми, які мали б бути зафіксовані з позначкою *заст.*, а із суфіксом *-ш(а)* – ще й *розм.*, оскільки вони збереглися частково в розмовному мовленні. Лексеми на зразок *балерина* й *балетниця* різні за походженням: перша – це запозичення з італійської мови, а друга – похідне від французького слова *балет*, що на момент утворення могла мати розмовний відтінок. Інша назва, напр., *колежанка*, утворена від латинського слова *колега*, яка поширилася в розмовному мовленні

різних регіонів, не західноукраїнського чи східноукраїнського ареалу, а сьогодні вона належить до застарілих та розмовних слів (Брус, 2019, 2: 246). Спільнокореневі до нього слова *колега*, *колегія*, *колегіум* відомі в Україні з XVI – XVII ст. (СУМ, 2008, (Т. 14): 174–175).

Стилістична оцінка фемінітивів може сприйматися мовцями по-різному, наштовхувати на роздуми, а тому варто брати до уваги весь комплекс мовних і позамовних історичних чинників. У такому напрямі слід оцінювати й фемінітиви, зафіксовані в академічному виданні, напр., розм.: *обходисвітка*, *обшарпанка*, *огидниця*, *ошуканка* (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 132, 142, 157, 638); спец.: *обрубниця*, *обишувальниця*, *оцинковниця* (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 75, 143, 614); заст.: *осібниця*, *острожниця*, *отроковиця* (СУМ 20, 2020 (Т. 11): 495, 541, 577). У стилістичній ідентифікації таких слів ураховано об'єктивні фактори, мінімалізовано суб'єктивні чинники й узято до уваги їхній теперішній статус. Швидкий потік новотворів і миттєве входження їх до вжитку утруднює надання їм однозначної стилістичної оцінки. Тому не варто прискіпуватися до встановлених ремарок, допоки лексика сучасної української мови перебуває в стані динамічного й неспинного поповнення та оновлення. Попри те, питання стилістичної інтерпретації фемінітивів у лексикографічній практиці залишається відкритим і потребує вироблення єдиних критеріїв словникової фіксації та інтерпретації загальних назв жінок.

Висновки

Отже, підготовка словника фемінітивів чи їхній лексикографічний опис загалом – це не відкриття. На сьогодні створено історичний словник загальних назв жінок, що ввійшов до двотомного видання «Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування» М. П. Брус і в якому стилістично нейтральні найменування як загальноживані слова не мають ремарок. У майбутньому лексикографічна репрезентація таких номінацій потребує комплексного багатоаспектного наукового підходу. Безупинний потік нових фемінітивів змушує якнайбільше вділяти уваги їхній стилістичній оцінці, оскільки рух активної лексики до пасивної, чи навпаки, перехід із узуальної до нормативної є настільки активними процесами, як і вся динамізація сучасного лексикону. Порівняльний аналіз іменників зі значенням жіночості на основі словників різних століть не має ваги у встановленні

стилістичного статусу теперішньої фемінітивної лексики, адже одні й ті самі назви жінок у минулому могли мати одне стилістичне значення, а сьогодні – інше.

Перспективами дослідження номінацій зі значенням особи жіночої статі має стати випрацювання теоретичних і практичних засад упорядкування фемінітивів, вироблення критеріїв їх лексичного, словотвірного, граматичного, стилістичного аналізу, установлення єдиного зразка інтерпретації фемінітивів для загальних і спеціальних тлумачних словників.

Умовні скорочення

ГВЛ – Франчук, В. Ю. (2002). Галицько-Волинський літопис: текст. Котляр, М. Ф. (Ред.). *Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар* (с. 75–156). Київ: Наук. думка.

СУМ – Гринчишин, Д. Г., & Чікало, М. І. (Ред.). (1994–). *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* (2008, Вип. 14; 2017, Вип. 17). Львів: Ін-т українозн. імені І. Крип'якевича НАН України.

СУМ 11 – Горещкий, П. І., Бурячок, А. А., Гнатюк, Г. М., Швидка, Н. І., Доценко, П. П., Юрчук, Л. А., ... Головащук, С. І. (Ред.). (1970–1980). *Словник української мови.* (Т. I–XI). Київ: Наук. думка.

СУМ 20 – Русанівський, В. М. (Ред.). (2010–2020). *Словник української мови* (2017, Т. 8; 2020, Т. 11). Київ: Наук. думка.

ФУМ – Брус, М. П. (2019). *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування.* (Ч. 2). Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький-Носенко, П. (1966). *Словник української мови.* Київ: Наук. думка.
2. Брус, М. П. (2001). Мотивація апелятивів на позначення особи жіночої статі. У Брус, М. П. *Загальні жіночої особові номінації в українській мові XVI – XVII століття: словотвір, семантика.* Івано-Франківськ: Прикарп. ун-т імені Василя Стефаника.
3. Брус, М. П. (2015). *Українська мова XI–XV століть.* Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.
4. Брус, М. П. (2019). *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування* (Ч. 1; Ч. 2). Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.
5. Брус, М. П. (2001). Фонетико-орфографічна, морфологічна і акцентологічна варіантність жіночих номінацій. У Брус, М. П. *Загальні жіночої особові номінації в українській мові XVI – XVII століття: словотвір, семантика* (с. 152–164). Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника.
6. Булаховський, Л. А. (Ред.). (1951). *Курс сучасної української літературної мови* (Т. 1). Київ: Рад. шк.
7. Вихованець, І. Р., Городенська, К. Г., Загнітко, А. П., & Соколова, С. О. (2017). *Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія.* Київ: ВД Дмитра Бурого.
8. Гринчишин, Д. Г., Гумецька, Л. Л., & Керницький, І. М. (1977–1978). *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.* (Т. 1–2). Київ: Наук. думка.
9. Грінченко, Б. (Упоряд.). (1996–1997). *Словарь української мови.* (Т. 1–4). Київ: Наук. думка.
10. Желеховський, Є., & Недільський, С. (1886). *Малоруско-німецкий словарь.* (Т. 1–2). Львів: Друкарня тов. ім. Шевченка.
11. Жовтобрюх, М. А. (1979).

Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наук. думка. 12. **Ковалик, І. І.** (1962). Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. У *Питання українського мовознавства*. (Кн. 5). (с. 3–34). Львів: Вид-во Львів. ун-ту. 13. **Космеда, Т. А.** (2014). Фемінізація сучасної української мови: актуалізація лексико-словотвірного класу слів – назв осіб жіночої статі. Дещо про практику їхнього лексикографування. У *Космеда, Т. А. (Ред). Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика* (с. 161–173). Дрогобич: Коло. 14. **Пузиренко, Я. В.** (2005). Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі. Київ: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. 15. **Синявський, О.** (2018). *Норми української літературної мови. Репринт із видання 1931 р.* Київ: ВД Дмитра Бурого. 16. **Таран, А. А.** (2011). Принципи подання конкурентних номінацій в українській лексикографічній практиці. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія*. Київ: ВД Дмитра Бурого. 17. **Фекета, І. І.** (1968). *Жіночі особові назви в українській мові (творення і вживання)*. Ужгород: Ужгор. держ. ун-т.

REFERENCES

1. **Biletskyi-Nosenko, P.** (1966). *Slovnnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
2. **Brus, M. P.** (2001). Motyvatsiia apeliatyviv na poznachennia osoby zhinochoi staty [Motivation of appeals to denote a female person]. In *Brus, M. P. Zahalni zhinochoi osobovi nominatsii v ukrainskii movi XI–XVII stolittia: slovotvir, semantyka* – Brus, M. P. *General female personal nominations in the Ukrainian language of the 16 th–17 th centuries: word formation, semantics*]. Ivano-Frankivsk: Prykarp. un-t imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
3. **Brus, M. P.** (2015). *Ukrainska mova XI–XV stolit* [Ukrainian language of the XI–XV centuries]. Ivano-Frankivsk: Prykarp. un-t imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
4. **Brus, M. P.** (2019). *Feminityvy v ukrainskii movi: heneza, evoliutsiia, funktsionuvannia* [Feminities in the Ukrainian language: genesis, evolution, functioning]. (Vol. 1; Vol. 2). Ivano-Frankivsk: Prykarp. un-t imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
5. **Brus, M. P.** (2001). Fonetyko-orfografichna, morfolohichna i aktsentolohichna variantnist zhinochykh nominatsii [Phonetic-orthographic, morphological and accentological variance of women's nominations]. In *Brus, M. P. Zahalni zhinochoi osobovi nominatsii v ukrainskii movi XVI–XVII stolittia: slovotvir, semantyka* – Brus, M. P. *General female personal nominations in the Ukrainian language of the 16th–17th centuries: word formation, semantics*] (pp. 152–164). Ivano-Frankivsk: Prykarp. un-t imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
6. **Bulakhovs'kyi, L. A.** (Ed.) (1951). *Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy* [Course of modern Ukrainian literary language]. (Vol. 1). Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].
7. **Vykhovanets', I. R.,** Horodenska, K. H., Zahnitko, A. P., & Sokolova, S. O. (2017). *Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia* [Grammar of modern Ukrainian literary language. Morphology]. (pp. 137–144). Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian].
8. **Hrynchyshyn, D. H.,** Humetska, L. L., & Kernytskyi, I. M. (1977–1078). *Slovnnyk staroukrainskoi movy XIV–XV st.* [Dictionary of the Old Ukrainian language XIV–XV centuries]. (Vols. 1–2). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
9. **Hrinchenko, B.** (Ed.). (1996–1997). *Slovar ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vol. I–IV). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
10. **Zhelekhovskiy, Ie.,** & Nedil'skiy, S. (1886). *Malorusko-nimetskiy slovar* [Malorussian-German dictionary]. (Vols. 1–2). Lviv: Drukarnia tov. im. Shevchenka.
11. **Zhovtobriukh, M. A.** (1979). *Slovotvir suchasnoi*

ukrainskoi literaturnoi movy [Word formation of modern Ukrainian literary language]. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. 12. **Kovalyk, I. I.** (1962). Slovtovorchy i rozriad sufiksalnykh zahalnykh nazv zhyvykh istot zhinochoi stati u skhidnoslovianskykh movakh u porivnianni z inshymy slovianskymy movamy [Word-formation category of suffixal common names of female living beings in East Slavic languages in comparison with other Slavic languages]. In *Pytannia ukrainskoho movoznavstva – Questions of Ukrainian linguistics*. (Vol. 5). (pp. 3–34). Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu [in Ukrainian]. 13. **Kosmeda, T. A.** (2014). Feminizatsiia suchasnoi ukrainskoi movy: aktualizatsiia leksyko-slovtovirnoho klasu sliv – nazv osib zhinochoi stati. Deshcho pro praktyku yikhnoho leksykohrafuvannia [Feminization of the modern Ukrainian language: actualization of the lexical-word-forming class of words – names of females. Something about the practice of their lexicography]. In *Kosmeda, T. A. (Ed.). Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyva praktyka – Gender linguistics in Ukraine: history, theoretical principles, discursive practice*. (pp. 161–173). Drohobych: Kolo [in Ukrainian]. 14. **Puzyrenko, Ia., V.** (2005). *Ahentyvno-profesiini nazvy osib zhinochoi stati v leksykohrafichnomu opysi ta uzusi* [Agency-professional names of females in lexicographic description and usage]. Kyiv: Kyiv. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian]. 15. **Syniavskiy, O.** (2018). *Normy ukrainskoi literaturnoi movy. Reprint iz vydannia 1931 r.* [Norms of the Ukrainian literary language. Reprint from the 1931 edition]. Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian]. 16. **Taran, A. A.** (2011). Pryntsyipy podannia konkurentnykh nominatsii v ukrainskii leksykohrafichnii praktytsi [Principles of submitting competitive nominations in Ukrainian lexicographic practice]. *Ukrainska leksykohrafiia v zahalnoslovianskomu konteksti: teoriia, praktyka, typolohiia – Ukrainian lexicography in the All-Slavic context: theory, practice, typology* (pp. 433–440). Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian]. 17. **Feketa, I. I.** (1968). *Zhinochi osobovi nazvy v ukrainskii movi (tvorennia i vzhyvannia)* [Female personal names in the Ukrainian language (creation and use)]. Uzhhorod: Uzhhor. derzh. un-t [in Ukrainian].

Брус Марія Петрівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна.

Тел.: +38-050-534-66-61.

E-mail: mariya_brus@ukr.net

https://orcid.org/0000-0001-5874-1045

Brus Mariia Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; 57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine.

Надійшла до редакції 21 травня 2022 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Брус М. П. Лексикографічна інтерпретація фемінітивів у сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2022. Вип. 56. С. 12–24. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.02>

АРА: Брус, М. П. (2022). Лексикографічна інтерпретація фемінітивів у сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження*, 56, 12–24. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.02>